CU G. I. TOHĂNEANU DESPRE TUDOR VIANU

I. FUNERIU
Universitatea „Aurel Vlaicu”, Arad

Pe la mijlocul anilor ’90, am proiectat, împreună cu Ion Nicolae Anghel, directorul editurii AMARCORD, un volum de convorbiri cu profesorul Tohăneanu. Trebuie să spun că a fost destul de greu să-l convingem. Avea reţineri de tot felul. Am reuşit totuşi, ajutat uneori şi de prezenţa agreabilă a scriitoarei Dana Gheorghiu, să-i smulg unele „secrete” numai de d-sa ştiute. Proiectul nu a putut fi dus la bun sfârşit din mai multe motive, unul dintre acestea fiind încetarea activităţii editurii AMARCORD. Mă simt dator să adaug că manuscrisul său (cu creionul, pe foi A4) după care am executat dactilograma a rămas în posesia profesorului, iar unele fragmente de acolo le-a publicat ulterior în revista *Orizont.*

Textul de mai jos reprezintă discuţia despre relaţiile sale personale şi ştiinţifice cu Tudor Vianu.

Ministerul Învăţământului a emis în 1956 o decizie prin care aţi fost numit lector la Facultatea de Filologie a Universităţii din Timişoara (numele de atunci era Institutul Pedagogic de 5 ani). În „folclorul” universitar timişorean este acreditată ideea că – după ce, în 1952, aţi fost exilat, pe motiv de dosar politic, de la Universitatea bucureşteană – Tudor Vianu a fost unul dintre cei care v-au sprijinit să fiţi reîncadrat în învăţământul superior. E adevărat?

Pentru ca răspunsul să fie cât mai cuprinzător şi, totodată, mai persuasiv, mă văd obligat să comit un gest oarecum indiscret. Să îl „prefaţez”, adică, reproducând o scrisoare pe care am primit-o de la Tudor Vianu, în scurtul meu exil la o şcoală generală de cartier din Ploieşti. Comit acest gest – care, repet, mi se pare, într-o anumită măsură, indiscret – din două întemeiate, nădăjduiesc, pricini: ea, scrisoarea, are darul să dumirească pe cei interesaţi să cunoască,

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

exact, natura relațiilor, foarte apropiate, în care mă aflam cu Tudor Vianu şi cu familia sa, în special cu Ionel Vianu, medic psihiatru, fiul profesorului[1]. În al doilea rând, prin conotațiile, prin numeroasele ei „trimiteri", epistola depăşeşte hotarul strâmt al relațiilor particulare dintre un mare profesor şi unul dintre învățăceii lui, dobândind o semnificație mult mai generală, întrucât ea relevă sau confirmă generozitatea şi gingăşia sufletească a ilustrului cărturar umanist. Iată, deci, textul ei:

Bucureşti, 3. I. 1954

Iubite Domnule Tohăneanu,

Îți mulțumesc pentru rândurile de bune amintiri şi urări pe care ai avut amabila idee a mi le trimite, acum, în aceste zile de sărbători, când ne place să ne regăsim prietenii sau, cel puțin, să primim veşti de la ei. Aflasem despre noua d-tale aşezare la Ploieşti şi te evocam adeseori, împreună cu Ionel sau cu alți elevi sau colegi de-ai d-tale. Ştirile erau însă cu totul sumare şi vagi, încât am fost bucuros să le completez parcurgând scrisoarea d-tale. După ce am citit-o o dată şi a doua oară, mi-am spus: e bine că prietenul meu Tohăneanu se găseşte într-un loc care-i asigură deocamdată un cadru ceva mai statornic de activitate şi oarecare independență. Nu e cu

[1] Ionel Vianu (n. 1934) a învățat latineşte de la G. I. Tohăneanu, după cum mărturiseşte în cartea *Amor intellectualis,* POLIROM, 2010, p. 189 şi urm.: „Gheorghe Tohăneanu, asistent la Universitate, un tip care nu trecuse de treizeci de ani, slab, îmbrăcat mereu cu aceleaşi haine de oraş din cele mai ieftine (încă se mai dădeau costume pe cartelă), avea o inteligență vie, realistă. [...] Firesc, literatura pe care o practica cu pasiune era cea latină. Domnul Tohăneanu era un „grămătic", cum spunea T. amuzându-se. Un diac, un om de carte. Literatura însă trebuie să înceapă cu gramatica. Fără analiza gramaticală, înțelegerea unui text rămâne aproximativă. Iar unde este aproximație nu poate exista decât simularea înțelegerii. [...] dacă vremurile erau altfel primejdioase, nu atât prin regulile de gramatică, eu mă băgam acum în gura lupului. [...] Mai existau şi ablativul absolut, şi acuzativul cu infinitiv, verbele deponente şi semideponente… navigam printre excepții, ca Ulise printre între Scylla şi Caribda. Tohăneanu era un cârmaci sigur, eu aveam să-mi câştig neatârnarea. După ce treceam prin deliciile aspre ale gramaticii, care singure îți garantau accesul la sens, domnul Tohăneanu îmi acorda un lung moment de trecere prin literatură. Poemul lui Lucretius *Despre natură, De natura rerum,* revenea mereu. [...] O poezie avântată ! Domnul Tohăneanu, care-mi dăduse cele câteva date asupra vieții poetului, se străduia să-mi trezească pasiunea pentru versurile lucreției".

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

totul bine că activitatea aceasta nu este corespunzătoare pregătirii şi chemării sale. Nu e bine că el trăieşte în amărăciune. De aceea, iubite Domnule Tohăneanu, dă-mi voie să-ți vorbesc cu aceeaşi sinceritate şi căldură, care animă şi cuvintele d-tale. Nu încape nicio îndoială că îndepărtarea d-tale din locul pe care l-ai ilustrat, în scurtul timp cât ți-ai asumat răspunderea lui, a fost un act arbitrar şi păgubitor interesului obştesc. Toată lumea ştie şi recunoaşte acest lucru. De aceea eu nu pierd nicicum nădejdea, ba chiar sunt sigur că va veni ziua când nedreptatea se va repara, iar d-ta, întocmai ca umanistul Fra Luis de Leon, revenit la catedra de la Salamanca, după o întrerupere încă mai lungă şi după încercări incomparabil mai grele, vei spune studenților regăsiți: „Iubiți ascultători, vă arătam în ultima mea prelegere că Tacit în a unsprezecea carte a Analelor..." şi vei face o lecție magistrală despre marele istoric şi moralist. S-ar putea întâmpla un singur lucru pentru care această prezicere să nu se împlinească: resemnarea, oboseala sau amărăciunea descinsă în temperament şi deprinderi, situații pe care eu le socotesc însă improbabile gândindu-mă cât de departe eşti de vârsta bătrâneții. Cu toate acestea, iubite Domnule Tohăneanu, de ce ți-aş ascunde că în criza străbătută de d-ta singurul lucru care mă alarma uneori era constatarea că încrederea d-tale în reparațiile necesare şi posibile nu era întotdeauna destul de viguroasă. Îmi păreai uneori stăpânit de un amor fati, care nu este poate cea mai bună lecție lăsată de Antichitate. De aceea dă-mi voie să-ți transmit aici o maximă pe care am cules-o din lunga experiență a vieții: Nedreptatea osteneşte. Este slăbiciunea ei. Până atunci, socotesc însă că este cu totul necesar şi de cea mai mare însemnătate să nu părăseşti lucrul ştiințific. Dacă n-ai făcut-o încă, abordează neîntârziat o nouă temă lingvistică sau de literatură, înconjoară-te cu cărți, cercetează, cugetă şi construieşte. În toate încercările vieții mele m-a salvat mereu curiozitatea ştiințifică şi munca. În ceea ce te priveşte, gândeşte-te că toți oamenii care te cunosc şi te prețuiesc aşteaptă de la d-ta o operă, iar d-ta n-ai dreptul să-i dezamăgeşti. Îți doresc deci, iubite prietene, ca noul an să-ți aducă multă sănătate a trupului şi a sufletului manifestată prin încrederea voioasă în viitor şi prin rodnice hotărâri de lucru. Amicii d-tale printre care dă-mi voie să mă număr şi eu îți păstrează cea mai simpatică amintire şi îți rostesc numele în multe şi felurite ocazii. Când vii la Bucureşti, nu mă ocoli.

Cu devotată afecțiune,
T. Vianu

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

Am venit la Timişoara în 8 septembrie 1956, odată cu întemeierea noii Facultăți de Filologie (cu durata studiilor de cinci ani). Numirea mea aici – în care eu, după atâtea experienţe dureroase, nu mai credeam – îmi fusese totuşi prorocită, cam cu un an înainte, de profesorul Tudor Vianu, în timp ce îl petreceam pe jos, cu mereu înnoită emoţie, de la Universitate spre locuinţa lui. Şedea, dacă bine îmi amintesc, pe strada Andrei Mureşanu, la numărul 33, într-o mică vilă construită şi mobilată cu un gust desăvârşit. Strada se desfăcea, cred, din Piaţa Confederaţiei Balcanice, iar ca să ajungi acolo tocmai din centru, pe Calea Dorobanţilor, îţi trebuia, mergând agale, cel puţin o oră. Când ascultam optimistele şi repetatele preziceri ale veneratului profesor, mă cuprindea, pe dată, o stare de tensiune nervoasă greu de reprimat, explicabilă în parte, dacă mă gândesc că la 30 de ani, câţi împlinisem în 1955, sentimentul nedreptăţii devine copleşitor, aproape intolerabil. Până la urmă, din respect pentru cel pe care îl însoţeam, reuşeam să mă destind într-un soi de zâmbet interior, de o crâncenă amărăciune.

După cum intuiesc – din parcurgerea scrierilor sale – personalitatea umană a lui Tudor Vianu, eu cred că acesta „lucra", alături de alţi savanţi filologi ai vremii (Iordan, Graur, Rosetti?), la „reabilitarea" dumneavoastră, dar discreţia şi poate teama că nu va (vor) reuşi l-au împiedicat să vă pună la curent cu o asemenea iniţiativă. Printr-un reflex literar, un amănunt... toponimic din evocarea dumneavoastră mi-a stârnit curiozitatea. În itinerarul acesta bucureştean, treceaţi, dacă nu mă înşel, pe lângă ultima locuinţă a lui Macedonski din Calea Dorobanţilor. În tinereţe, Tudor Vianu a frecventat cenaclul poetului, iar mai târziu, la Editura Fundaţiilor Regale, i-a editat opera. V-a vorbit vreodată despre omul Macedonski, despre „sufletul princiar al poetului cu mustaţa agresivă şi cravata tripartită", cum zice Călinescu în cunoscuta-i Istorie*, sau despre atmosfera din şedinţele cenaclului pe care Macedonski îl prezida de la înălţimea tronului său?*

Subiectul acesta îţi promit să-l dezvolt altădată... am câteva fotografii, trebuie să le caut... Acum mă mărginesc să-ţi spun doar că, odată, păşind prin faţa casei lui Macedonski, Tudor Vianu mi-a

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

reprodus şoptit versurile finale atât de atingătoare ale poeziei *Epigraf*:

> Dar când patru generaţii peste moartea mea vor trece,
> Când voi fi de-un veac aproape oase şi cenuşă rece,
> Va suna şi pentru mine al dreptăţii ceas deplin,
> Ş-al meu nume, printre veacuri, înălţându-se senin,
> Va-nfiera ca o stigmată neghiobia duşmănească,
> Cât vor fi în lume inimi şi o limbă românească.

Aş mai vrea să adaug că de fiecare dată, trecând pe acolo, se descoperea o clipă ridicându-şi pălăria elegantă, cu boruri largi; o făcea cu desăvârşită discreţie şi în cel mai firesc mod cu putinţă, în semn de veneraţie şi devoţiune pentru marele şi atât de nedreptăţitul poet.

...lucru greu de înţeles astăzi, când nici măcar pălării nu se mai poartă. Tinerilor de acum li se poate părea ostentativ sau extravagant gestul. Tocmai de aceea îmi face plăcere să-l explic din perspectivă oarecum personală. În anul 1969, la încheierea studiilor universitare, am fost repartizat profesor la Şcoala generală din Birchiş, judeţul Arad. Venit de la Timişoara, unde obiceiul de a-ţi ridica pălăria în semn de respect ori salut dispăruse, am fost surprins să constat că în satul acesta fără gară gestul era unul curent: ţăranii mai în vârstă mă salutau ridicându-şi pălăria sau căciula. Îmi spuneau „domnu-nvăţător”, retrogradându-mă „profesional” fără să-şi dea seama, dar acordându-mi, din perspectivă rustică, o neaşteptată deferenţă. Am constatat apoi că intelectualii satului, medicul uman şi veterinarul, inginerul agronom şi cei cinci-şase dascăli se bucurau de aceeaşi atitudine respectuoasă. Era un act de civilitate, încă viu, o formă de respect pentru cultură care, se vede treaba, era cândva comun unor categorii sociale atât de diferite. În urmă cu nu mult timp am revenit în comună şi am constatat că sătenii au mai... evoluat, îmi dădeau totuşi binеţe, dar nimeni nu-şi mai ridica pălăria. Sic transit gloria mundi!

Dar m-am cam luat cu vorba. Aş fi curios să aflu cum explicaţi dumneavoastră faptul că, după studii şi lucrări notorii de filozofie şi

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

estetică, începând de prin 1940, preocupările lui Tudor Vianu s-au îndreptat tot mai insistent înspre stilistica literară? A fost o întâmplare sau o evoluție care ține de firea lucrurilor?

Într-adevăr, în ultimul pătrar al vieții şi al rodnicei sale activități, venind dinspre filozofie, estetică, istoria culturii şi a literaturii, Vianu se îndreaptă, cu paşi hotărâți, spre lingvistică, în general, şi spre cercetarea stilului, în special. Această nouă orientare a investigării sale ştiințifice umaniste nu a fost rodul unei revelații săvârşite în fulgerarea clipei, ci rezultatul fericit al unui proces lent, al unei chemări stăruitoare, resimțită tot mai desluşit de-a lungul vremii. Nu cred că greşesc prea tare asemuind experiența lui Tudor Vianu, îndreptându-se spre cercetarea stilului, cu cea a lui Ludwig van Beethoven, atunci când, în finalul *Simfoniei a IX-a,* desferecă, descătuşează şi, într-un anume sens „lămureşte" sunetul muzicii, eliberându-l în Cuvânt. Iată ce spune despre asta Vianu însuşi, în studiul său *Beethoven în istoria culturii:* „Prin *Simfonia a IX-a,* ultima creație a sa, Beethoven se leagă încă mai strâns cu marii filozofi şi poeți ai Germaniei în momentul cel mai înalt al culturii ei, cu Goethe şi Kant, Schiller şi Hegel. Găsim însă aici şi un alt înțeles. Izbucnirea vocii omeneşti, mai întâi a baritonului care intonează primele două strofe ale odei într-o melodie simplă, cu un caracter popular, apoi corurile de bărbați şi femei, alcătuiesc o împrejurare plină de semnificație. Bogatul cuprins de idei al muzicii beethoveniene cere expresia ei noțională şi cuvântătoare, pe care ascultătorul i-o acordă în reflecția lui pasionată. Când însă murmurul discret al reacției intime devine cuvânt vorbit şi cântat, ascultătorul trăieşte impresia eliberării de sub vraja care ținea cuvântul prizonier, ascensiunea într-o zonă a supremei elocvențe. Muzica susținută de o meditație atât de adâncă a lui Beethoven avea nevoie de această ultimă înălțare în regiunile de claritate ale rațiunii. Compozitorul a fost totdeauna un adânc gânditor moral. Până acum a cântat. Acum a vorbit"[2].

[2] *Sudii de literatură universală şi comparată,* EA, 1963, p. 293.

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

Nu preget să afirm că atât de rodnica orientare spre stilistică a lui Tudor Vianu îşi are obârşia şi în contactul asiduu cu preocupările de estetică, de pe urma cărora s-a configurat însuşi valorosul său tratat *Estetica,* vol. I, 1932, vol. II, 1936, cu numeroase reeditări ulterioare. Din asemenea preocupări s-a întrupat şi una din cărţile nepieritoare ale veacului, *Arta prozatorilor români* (1941), care, dincolo de valoarea sa intrinsecă, poate fi privită şi interpretată şi ca un excelent „exerciţiu" pentru autorul de mai târziu al atâtor studii fundamentale privind expresia artistică a marilor noştri scriitori, grupate succesiv şi mereu îmbogăţite în volumele *Probleme de stil şi artă literară* (1955), *Problemele metaforei şi alte studii de stilistică* (1957) şi, în sfârşit, în masivul tom intitulat, simplu *Studii de stilistică,* apărut postum, în 1968, patru ani după moartea prematură a autorului. Precizez, dacă nevoie mai este, că toate aceste studii sunt nu numai necesare, dar şi indispensabile atât istoricilor literari, cât şi celor ai limbii române literare, precum şi cercetătorilor stilului beletristic. Una din trăsăturile cele mai preţioase ale tuturor acestor studii constă în deplina lor accesibilitate, în ciuda profunzimii ideilor şi a originalităţii, a subtilităţii observaţiilor cuprinse în ele. Vianu şi-a cultivat deprinderea de a scrie simplu şi elegant, iar românească lui literară, lipsită de zorzoane şi de ostentaţie, rămâne firească şi pilduitoare.

Fără îndoială, ideea simplităţii superioare l-a preocupat pe Vianu, după pilda eminesciană a „scuturării podoabelor", metaforă pe care el însuşi a inventat-o vorbind despre esenţializarea limbajului în opera de maturitate a poetului. Oricum, citindu-l pe Vianu, trăieşti sentimentul stenic al comunicării cu un spirit profund, lipsit de ostentaţie, cum spuneţi. El nu te încurcă şi nu te derutează încâlcind fraza, nici nu te striveşte complicând savant terminologia, ci, printr-o stilistică sui generis, *a participării, te ia partener spiritual în aventura sa „pe tărâmul celălalt", al culturii. Să scrii elegant şi, totodată, simplu e o performanţă la care nu mulţi ajung. Fără să vreau îmi vine în minte acum Sextil Puşcariu, care, prin stilul lui eliberat de orice urmă de fatuitate, te face să te apropii cu*

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

plăcere de lingvistică, ştiinţă considerată de multă lume aridă şi dificilă, de nu chiar plicticoasă.

Pe Vianu este o încântare să-l citeşti: fraza sa, densă şi totdată suplă, gravă şi, deopotrivă, suavă, rămâne tot timpul deschisă şi transparentă oricărui cititor şcolit. Câte sugestii nu găseşte ucenicul în ale cercetării, în aceste rânduri, sobre, elegante şi limpezi cu care se încheie, în *Arta prozatorilor români,* paragraful închinat lui Mateiu I. Caragiale: „Riscul literar al acestei descrieri este compensat prin jocul alternanţelor, şi nici un alt scriitor nu l-ar mai putea încerca vreodată. Dacă, asemeni lui Mateiu Caragiale, n-ar dispune de puterea ascensiunii lui către înaltele trepte ale fervorii lirice şi de acea virtute a disprețului care se lasă parcă hipnotizată de ceea ce o stârneşte şi o întârâtă mai aprig".

Prin urmare, Tudor Vianu, fiind profund, nu doreşte să şi... pară. Am apăsat în chip deliberat asupra acestui aspect, pentru că, în lunga mea carieră dăscălească şi scriitoricească, am întâlnit destui dascăli, mai ales universitari, dar nu exclusiv, ba chiar destui publicişti care în chip conştient îşi încifrează exprimarea – adică: şi-o încâlcesc, uneori sluțind-o, stâlcind-o – până la opacifierea ei totală, nădăjduind că vor izbuti astfel să ascundă sărăcia ideilor. Cititorul naiv gândeşte astfel: „mă depăşeşte, nu înțeleg ce spune, prin urmare e... profund". Trebuie să adaug imediat că mulți „lingvişti", mai ales din generația tânără, dar nu exclusiv, atraşi de mirajul noilor direcții de cercetare, de la structuralism încoace, spectaculoase mai ales prin terminologia savant sofisticată, le adoptă necritic, ajungând practicienii unei exprimări stereotipice, de o platitudine exasperantă, ininteligibilă specialiştilor „de rând", accesibilă, chipurile, unei minorități de inițiați. Ce carieră rapidă a făcut, între atâtea altele, neologismul „conotație", de pildă. Cu câtă râvnă şi, mai ales, cu câtă emfază îl rostesc şi îl aştern pe hârtie unii cu gura sau cu condeiul îmbibate de „prestigiul" lui ştiințific, de savoarea lui dulceag-savantă!

Într-adevăr, aşa este. Azi toată lumea vorbeşte de conotație*, termen căruia îi atribuie sensuri din ce în ce mai inadecvate. Şi eu le-am reproşat studenților mei apelul excesiv şi nejustificat la acest termen. Provocat de unul din ei să le explic ce-i cu adevărat*

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

conotația*, am recurs la un exemplu sugestiv şi convingător (livresc, pare-mi-se), pentru că, după aceea, cuvântul* conotație *a cam dispărut din vocabularul lor; le-am spus aşa: umbrela te apără de ploaie* (parapleu) *sau de soare* (parasol)*, aceasta ar fi* denotația *ei, dar, în împrejurări nedorite, cu o umbrelă te poți apăra şi de câini – aceasta este* conotația *ei.*

Binevenit acest *intermezzo* al tău. În lunga mea carieră dăscălească, am constatat şi eu că studenții sunt receptivi mai degrabă la concretizări de felul acesta; iar dacă au şi haz, ele devin memorabile, dovedindu-şi eficacitatea mai abitir decât explicațiile teoretice, savante.

Aşa e, dar mi se pare că v-am întrerupt...

...Aşadar, chiar dacă poziția mea, teoretică şi practică, este alta, nu am nimic cu noile orientări în cercetarea lingvistică şi filologică, dacă ele sunt preluate şi asimilate, prudent şi selectiv, cu puterea discernerii nete şi mature între modéle şi... mode, căci singurele modéle sunt interne, în schimb mòdele au slăbiciunea lor fatală: mor tinere. De aceea nu-i pot ierta pe cei care, îmbrățişând cu un fel de fanatism, de joasă factură intelectuală, aceste noi orientări, întorc cu seninătate spatele trecutului, uitând sau făcându-se că uită că ele nu reprezintă altceva decât un simplu „etaj", deocamdată fragil, la o construcție cu temelii străvechi, înfipte adânc în trecut. Nu pot decât să-i compătimesc pe cei care, în subsolul conştiinței lor, sunt în stare să-şi închipuie că preluarea „din mers", de obicei superficială, a noilor orientări şi a terminologiei lor, îi dispensează de istorie, în sensul cuprinzător al cuvântului.

[...]

În anul următor instalării mele la Timişoara, 1957, doi dintre iluştrii mei dascăli din Bucureşti, care puseseră zdravăn umărul ca să fiu încadrat la Facultatea de Filologie din Banat – profesorii Tudor Vianu şi Iorgu Iordan – au vizitat, la date nițel diferite, noua facultate. Nu-mi amintesc cine a provocat invitația, nici dacă nu cumva a fost o inițiativă personală a lor. Oricum, din atenția făţişă pe care mi-au acordat-o, din atitudinea extrem de binevoitoare cu care

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

m-au onorat, am intuit că, măcar în parte, venirea lor, atât de curândă, la Timişoara, avea ca scop nemărturisit, între atâtea altele evidente, şi consolidarea fragilei mele poziţii în învăţământ. Şi unul, şi altul au dorit să se ştie că mă aflu sub aripa lor ocrotitoare. Mărturisesc această impresie – de fapt, e vorba de o certitudine – nu din orgoliu, ci din convingerea că oricine are ceva de învăţat din împrejurarea narată. Anume că poţi rămâne generos, chiar fiind foarte mare.

În anii aceia ne aflam în plin proletcultism. Autori importanţi (Titu Maiorescu, Lucian Blaga) erau complet interzişi, Eminescu însuşi era brutal cenzurat; opere de importanţă vitală pentru cultura românească erau puse sub lacăt, la „fondul secret" al bibliotecilor, multe din ele arse „în piaţa publică". Tinerilor de astăzi le vine greu să înţeleagă asemenea lucruri. Tocmai de aceea vreau să evoc aici pe scurt, o întâmplare pe care am trăit-o eu însumi. În iarna anului 1952, înainte de a merge la şcoală, începusem să citesc pe litere. De dimineaţa până seara răsfoiam un manual de istorie bogat ilustrat după care învăţase un unchi de-al meu la liceu cu vreo cinci-şase ani înainte, când România era monarhie. Admiram în acel manual portretele maiestuoase ale regilor noştri: Carol I, Ferdinand şi Mihai (Carol al II-lea lipsea). La un moment dat mama, văzând ce admir eu, mi-a luat îngrozită cartea din mână şi, spre disperarea mea, a vrut s-o arunce în sobă. A împiedicat-o tata, categoric. Atunci, biata mamă a luat peria de pantofi, a înmuiat-o în crema de ghete şi a şters cu ea peste portretele regilor. Mama era puternic marcată de arestarea vecinului nostru, Morar Isai, pentru că la nunta fiicei sale, spre dimineaţă, a cântat Trei culori cunosc pe lume. (*Peste câţiva ani, ca o culme a ironiei,* Trei culori *devenea imn naţional!*) *Paradoxal, în această atmosferă culturală, viciată de ideologie şi oarecum în ciuda terorii instaurate (exemplul meu e, cred, convingător), tradiţia culturală a interbelicului se prelungea în chip firesc în conştiinţa oamenilor de carte; marii intelectualii se bucurau încă de un adânc respect, atâta doar că veneraţia nu se manifesta explicit, de frică. În Universitate se ştia, aşadar, că vă aflaţi „sub aripa ocrotitoare" a lui Tudor Vianu, al cărui prestigiu*

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

cultural era imens. Sunt curios să aflu cum au fost privite aceste prielnice auspicii (avis + specere*, cum ne-ați învățat*) *în mediul universitar. Au stârnit ele invidii, respect ori au fost privite cu indiferență?*

Dragul meu, nu pot să ştiu ce era în mintea fiecăruia dintre colegi. Indiferență în niciun caz. Pot însă bănui că studenții şi, mai târziu, tinerii asistenți precum Mişu Craşoveanu, Iosif Cheie sau Vasile Țâra erau întru totul de partea mea; alții este posibil să mă fi invidiat. Curios e că unii profesori cu funcții de răspundere în universitate nu pridideau după aceea să-şi exprime, în discuțiile cu mine, admirația pentru Tudor Vianu, cu gândul, poate, că, prin mine, vorbele lor vor ajunge la urechile savantului sau că ei înşişi vor dobândi prestigiu în fața mea şi a colegilor mei evocând – unii dintre ei – prietenia cu Vianu ori exhibând familiarisme imaginare.

Aveți, văd, tendința (par delicatesse?) de a nu pronunța nume...

N-am nimic de ascuns, colegii mei de atunci ştiu că profesorul Victor Iancu se mândrea (ca să nu zic: se lăuda) cu prietenia lui Tudor Vianu. E adevărat că destinele lor s-au întâlnit prin universitățile germane dintre cele două războaie pe care le-au frecventat, iar mai târziu preocupările de estetică ale amândurora i-au apropiat şi mai mult. Nu ştiu dacă se poate vorbi totuşi de o prietenie în adevăratul sens al cuvântului aşa cum lăsa să se înțeleagă, de câte ori avea prilejul, Victor Iancu. Un caz mai aparte a fost profesorul Nicolae Apostolescu, căruia vreau să-i creionez un portret succint pentru ca tinerii care eventual ne citesc să înțeleagă cum încercau unii dintre universitari să-şi fabrice o „aură magică" pentru a dobândi prestigiu cărturăresc prin delegație. Din postura de decan, apoi de rector al Institutului de 3 ani, N. Apostolescu a făcut în dreapta şi în stânga mult bine, dovedindu-se până la urmă, un slujitor devotat şi iscusit al învățământului nostru superior umanist, căruia i s-a dedicat, cu o anumită fervoare spectaculoasă, până în ultimul ceas al vieții sale. Avea, în anii aceia, numeroase uşi deschise „sus", iar relațiile sale „înalte" le folosea, din fericire, nu numai în interesul său, ci, foarte adesea, şi pentru propăşirea cauzei, care se confunda cu cea a

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)

şcolii. Măreț, uneori despotic cu subalternii, afișând față de ei o superioară jovialitate, N. Apostolescu se manifesta totdeauna cel puțin obedient față de şefi, puternici ai zilei, la care avea (sau sugera că are) acces şi trecere. Cu mine s-a purtat exemplar şi aş fi ingrat dacă nu aş recunoaşte acest lucru. Suferea nu de orgoliu, ci de o debordantă vanitate, adică deşertăciune: spunea adesea neadevăruri pe care nu le mai resimțea ca atare. În desele noastre discuții, revenea următorul laitmotiv: „De curând, întâlnindu-mă cu Tudor Vianu şi venind vorba despre dumneata..." – ceea ce, din păcate, nu corespundea realității, dar, credea el, îi sporea prestigiul universitar, făcându-l intangibil şi în plan spiritual, nu numai în cel politic sau administrativ.

Aici dialogul nostru cu privire la Tudor Vianu s-a întrerupt, cu promisiunea de a fi reluat, ceea ce nu s-a mai petrecut.

BDD-A23937 © 2015 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:01:52 UTC)